

**Scenariusz wycieczki,
przeprowadzonej w klasie II/III szkoły ponadgimnazjalnej,
z Historii i społeczeństwa**

1. Wątek i TEMAT: 6. Gospodarka, 15. Czym jest państwo opiekuńcze?
2. Autor: Anna Błaszkiwicz
3. Klasa: 2 lub 3 ponadgimnazjalna (liczba uczniów 24-30 – w spotkaniu wprowadzającym mogą wziąć udział wszyscy uczniowie jednocześnie, jeśli odbywa się ono w szkole; dobrym rozwiązaniem jest natomiast podzielenie ich później na dwie grupy i odbycie wycieczki do urzędu pracy z każdą grupą oddzielnie)

4. Program: KPW

Jest to scenariusz wycieczki, która ma wyjaśnić uczniom, czym jest państwo opiekuńcze. Scenariusz obejmuje część wstępną, podczas której nauczyciel (wykorzystując prezentację multimedialną i zaproponowane ćwiczenia) dostarczy uczniom wiedzy na temat państwa opiekuńczego i na przykładach omówi zasady funkcjonowania współczesnego welfare state, a następnie przybliży im cel i plan dalszych działań. Następna część scenariusza dotyczy już przebiegu samej wycieczki, podczas której uczniowie poznają zasady funkcjonowania urzędu pracy oraz zdobędą informacje na temat tego, w jaki sposób państwo polskie wspiera obywateli, którzy znaleźli się w sytuacji utraty pracy lub konieczności jej zmiany. Uczniowie będą wypełniać specjalnie przygotowaną kartę, która pozwoli im usystematyzować pozyskaną wiedzę oraz osadzić ją w szerszym kontekście związanym z założeniami, na których opiera się idea państwa opiekuńczego.

5. Czas trwania: 90 (minut)
6. Czas realizacji: 2 jednostki lekcyjne (ilość jednostek lekcyjnych)
7. Metody przeprowadzenia wycieczki: prezentacja multimedialna, mini-wykład, burza mózgów, rozmowa nauczająca, praca samodzielna, test wiedzy.
8. Formy pracy: indywidualna, praca w grupie, praca w podgrupach.
9. Cele:
 - zapoznanie uczniów z pojęciem państwa opiekuńczego i jego genezą,

- przybliżenie uczniom typów i przykładów współczesnych państw opiekuńczych,
 - wyjaśnienie uczniom zasad działania państwa opiekuńczego na przykładzie Niemiec, Francji i Szwecji,
 - zachęcenie uczniów do refleksji na temat słuszności argumentów zwolenników i przeciwników *welfare state*, także w kontekście oceny zdolności przetrwania systemów opiekuńczych w czasach kryzysu i prosperity,
 - zwrócenie uwagi uczniów na rolę trzeciego sektora w świadczeniu usług społecznych,
 - zachęcenie uczniów do samodzielnej refleksji na temat tego, czy państwo opiekuńcze jest sprawiedliwe,
 - zmobilizowanie uczniów do samodzielnego pozyskania informacji na temat tego, w jaki sposób państwo polskie wspiera obywateli, którzy znaleźli się w sytuacji utraty pracy lub konieczności jej zmiany,
 - zachęcenie uczniów do refleksji na temat tego, czy sposób działania urzędu pracy i formy wsparcia, na jakie mogą liczyć w Polsce osoby bezrobotne, można powiązać z bardziej całościową koncepcją państwa opiekuńczego,
 - budowanie w uczniach przekonania, że wiedza humanistyczna może być kluczem do lepszego rozumienia świata ,
 - kształtowanie postawy odpowiedzialnego i świadomego poruszania się w dzisiejszym świecie, dzięki umiejętności samodzielnego myślenia, oddzielania faktów od opinii, konfrontowania informacji pozyskiwanych z różnych źródeł, szukania argumentów przemawiających „za” i „przeciw” określonym tezom, nieulegania manipulacji i wyrabiania sobie własnego zdania na podstawie całościowej analizy,
 - motywowanie uczniów do ciągłego poszerzania wiedzy, rozwijania zainteresowań i zdobywania nowych umiejętności;
10. Spodziewane efekty (umiejętności, jakie powinien zdobyć uczeń):
- potrafi wyjaśnić, czym jest państwo opiekuńcze,
 - umie wymienić przykłady współczesnych państw opiekuńczych i dostrzega różnice między różnymi ich typami,
 - potrafi wyjaśnić zasady działania państwa opiekuńczego na przykładzie Niemiec, Francji i Szwecji,
 - dokonuje samodzielnej oceny argumentów wysuwanych przez zwolenników i przeciwników państwa opiekuńczego,
 - prezentuje pozyskaną wiedzę i własne opinie podczas udziału w dyskusji,

- potrafi zdobywać konkretne informacje, korzystając z ogólnodostępnych źródeł (tablic, biuletynów, ulotek) i zwracając się z pytaniami do wybranych przez siebie ekspertów,
- potrafi integrować informacje pochodzące z różnych źródeł,
- umie rzeczowo uzasadnić swoje postawy i poglądy;

11. Metody sprawdzania osiągniętych celów

- obserwacja aktywności ucznia podczas spotkania wprowadzającego do wycieczki,
- obserwacja aktywności ucznia (związanej ze zdobywaniem informacji) podczas wycieczki i ocena sposobu wypełnienia przez niego karty pracy,
- test wiedzy;

12. Sposoby motywowania uczniów

- ocena aktywności ucznia,
- ocena sposobu wypełnienia karty pracy,
- ocena testu sprawdzającego wiedzę,
- informacje zwrotne dla aktywnych uczniów – podkreślanie roli budowania własnego zdania w oparciu o poznawanie faktów, konfrontowania swoich poglądów w dyskusji z innymi osobami; odwoływanie się do indywidualnych doświadczeń i obserwacji uczniów;

13. Przygotowanie do lekcji (jakie warunki powinny być spełnione aby prawidłowo przeprowadzić lekcje):

- nauczyciel musi uzupełnić wiedzę na temat państwa opiekuńczego (wykorzystanie sugerowanych pozycji bibliograficznych, wikipedii, najnowszych tekstów publicystycznych) oraz poszerzyć wiedzę na temat sposobów wspierania przez państwo osób, które są bezrobotne i/lub szukają pracy (przestudiowanie strony Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz dokumentów związanych z tematem, do których ta strona odsyła, przejrzanie stron urzędów pracy),
- nauczyciel powinien zapoznać się ze scenariuszem wycieczki, prezentacją, testem wiedzy,
- nauczyciel powinien porozumieć się z wybranym przez siebie urzędem pracy i ustalić warunki, na jakich grupa uczniów będzie mogła spędzić tam około 90 minut (jeśli jest możliwość zorganizowania spotkania wprowadzającego w sali konferencyjnej w urzędzie pracy) lub co najmniej 45 minut (w sytuacji, gdy spotkanie wprowadzające odbędzie się jeszcze w szkole); nauczyciel powinien ustalić, z kim uczniowie będą mogli się spotkać i porozmawiać (powinien ustalić z tą osobą, że przygotuje ona mini-wykład na temat pracy urzędu) oraz przed wycieczką odwiedzić wybrany urząd, by w razie konieczności samodzielnie

zmodyfikować przebieg wycieczki, dostosowując plan spotkania do specyfiki konkretnej placówki,

- podczas spotkania wprowadzającego potrzebny będzie sprzęt audiowizualny (laptop, rzutnik, ekran),
- nauczyciel powinien wydrukować dla uczniów karty pracy, które będą wypełniać podczas wycieczki;

Podstawowa bibliografia:

- Jodkowska L., Państwo opiekuńcze w Polsce i w Niemczech, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2009
- Morawski W., Socjologia ekonomiczna, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001
- Pytko R., Globalizacja – sprawiedliwość społeczna – efektywność ekonomiczna. Francuskie dylematy, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2008
- Zawadzki S., Państwo o orientacji społecznej: geneza - doświadczenia - perspektywy, Scholar, Warszawa 1996

Materiały bibliograficzne dostępne on-line:

- Kapiszewski J., Ile kosztuje państwo opiekuńcze - rozmowa z prof. Joakimem Palmem, wywiad na stronie tygodnika Przegląd, www.przegląd-tygodnik.pl/pl/artykul/ile-kosztuje-panstwo-opiekuncze-rozmowa-prof-joakimem-palmem [dostęp 03.05.2013]
- Lieder W., Szwedzki model państwa opiekuńczego, artykuł na portalu www.nowapolitologia.pl, www.nowapolitologia.pl/politologia/systemy-polityczne/szwedzki-model-panstwa-opiekunczego [dostęp 03.05.2013]
- Winnicka E., Szwecja to Szwecja, Polska to Polska - wywiad z Maciejem Zarembą-Bielawskim na stronie tygodnia Polityka, www.polityka.pl/spoleczenstwo/artykuly/1517622,1,rozmowa-maciejem-zaremba-bielawskim.read [dostęp 03.05.2013]

Strona internetowa Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, www.mpips.gov.pl [dostęp 03.05.2013]

Strona internetowa www.ngo.pl [dostęp 03.05.2013]

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WYŻSZA SZKOŁA
EUROPEJSKA
IM. KS. JÓZEFA TISCHNERA

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

14. Środki dydaktyczne:

- sprzęt do prezentacji (rzutnik, ekran, laptop),

15. Materiały dydaktyczne:

- prezentacja multimedialna,
- karty pracy ucznia potrzebne podczas wycieczki,
- test wiedzy,
- ankieta ewaluacyjna;

16. Słowniczek pojęć:

organizacja pozarządowa (ang. non-governmental organization) – organizacja, która nie jest nastawiona na zysk i nie jest elementem struktury państwa; zamiennie stosuje się m.in. nazwy: organizacja obywatelska, organizacja non-profit, organizacja użyteczności publicznej, organizacja społeczna; w Polsce organizacjami pozarządowymi są przede wszystkim stowarzyszenia i fundacje;

PKB (produkt krajowy brutto) – pojęcie stosowane w ekonomii; jeden z podstawowych mierników dochodu narodowego i (co za tym idzie) rozwoju gospodarczego; jest to wartość dóbr i usług wytworzonych na terenie kraju w ciągu roku;

polityka społeczna – to działalność państwa, samorządu i organizacji pozarządowych, której celem jest wyrównywanie drastycznych różnic socjalnych między obywatelami, dawanie im równych szans i asekurowanie ich przed skutkami ryzyka socjalnego; (na podstawie: Auleytner J., Strategia polskiej polityki społecznej, w: Strategia rozwoju Polski do roku 2020, tom II, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus”)

pomoc społeczna – jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości; pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, kościołami, związkami wyznaniowymi, osobami fizycznymi i prawnymi; pomoc społeczna polega w szczególności na przyznawaniu i wypłacaniu świadczeń, pracy socjalnej, prowadzeniu i rozwijaniu niezbędnej infrastruktury socjalnej, analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej; (na podstawie: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, tekst jednolity Dz.U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362 z późn. zm.)

prawa socjalne – zbiór wolności i uprawnień każdego człowieka w dziedzinie polityki społecznej. Wraz z prawami obywatelskimi, politycznymi, kulturalnymi i ekonomicznymi stanowią zbiór praw człowieka. Katalog praw socjalnych możemy znaleźć w Konstytucji RP. Zapisano tam m.in., że każdy człowiek ma prawo do ochrony zdrowia, nauki, do

zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo, brak pracy wbrew swojej woli i brak środków utrzymania oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego. A także m.in. że każda rodzina znajdująca się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej oraz każda matka przed i po urodzeniu dziecka mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych.

(na podstawie: Szarfenberg R., Prawa socjalne, w: Leksykon polityki społecznej, red. B. Rysz-Kowalczyk, Instytut Polityki Społecznej, Warszawa 2002)

17.Przebieg wycieczki:

Lp.	Czynności nauczyciela	Czynności uczniów	czas	Umiejętności kształcone w czasie lekcji
1.	Nauczyciel zapowiada temat, który będzie omawiany, pokazując tylko slajd 1 z prezentacji multimedialnej . Proponuje ćwiczenie wprowadzające – prosi uczniów o odpowiedź na pytanie, kto powinien finansować poszczególne wydatki – czy sam obywatel i jego rodzina, czy obywatel ze wsparciem państwa czy może wyłącznie państwo (karta pracy ucznia – zadanie 1). Wyjaśnia, że wydatki, które uczniowie zaklasyfikowali jako te, które ma pokrywać w całości lub częściowo państwo, są finansowane z podatków płaconych przez wszystkich obywateli. Podkreśla, że różnica zdań jest naturalna, bowiem każdy ma prawo do osobistych i odmiennych poglądów na ten temat.	Uczniowie słuchają, a następnie wykonują ćwiczenie zaproponowane przez nauczyciela – określają w ten sposób swój stosunek do finansowania przez państwo różnych usług socjalnych.	7 minut	Uczniowie zdobywają podstawowe informacje związane z tematyką spotkania. Podczas wykonywania ćwiczenia są zachęceni do osobistej refleksji na temat wydatków socjalnych państwa i jego funkcji opiekuńczej.
2.	Nawiązując do wykonanego ćwiczenia, nauczyciel inicjuje rozmowę nauczającą (może wykorzystać pytania pozwalające na włączenie uczniów do rozmowy , zamieszczone w dalszej części scenariusza, pod tabelą). Po zakończeniu rozmowy,	Uczniowie odpowiadają na kolejne pytania (przygotowujące, naprowadzające, podsumowujące i kontrolne) i samodzielnie dochodzą do konkretnych wniosków .	7 minut	Uczniowie ćwiczą umiejętność argumentowania oraz uczestniczenia w dyskusji. Są zachęceni do pogłębionej refleksji na temat wydatków państwa związanych z zabezpieczeniem socjalnym obywateli i do uświadomienia

	nauczyciel podkreśla, że dotyczyła ona świadczeń socjalnych, których celem jest wyrównywanie szans i łagodzenie nierówności społecznych. Dodaje, że prawa socjalne są wymienione także w Konstytucji RP (artykuły 67-76).			sobie, na ile to właśnie sami obywatele są fundatorami tego systemu.
3.	Nauczyciel pokazuje i omawia slajdy od 2 do 9 z prezentacji multimedialnej i zapoznaje uczniów z pojęciem państwa opiekuńczego, jego genezą oraz celami. Wyjaśnia, jak dziś funkcjonuje w praktyce idea państwa opiekuńczego na przykładzie Niemiec, Francji i Szwecji. Może przy tym korzystać z komentarzy do slajdów zamieszczonych pod tabelą .	Uczniowie słuchają, notują, mogą zadawać dodatkowe pytania.	8 minut	Uczniowie zdobywają wiedzę, czym jest państwo opiekuńcze, jakie założenia leżą u podstaw tej koncepcji, jakie typy <i>welfare state</i> można wyróżnić. Uczniowie poznają zasady działania państwa opiekuńczego na przykładzie Szwecji, Niemiec i Francji.
4.	Nauczyciel wyświetla slajdy 10 i 11 z prezentacji multimedialnej i wyjaśnia uczniom, że można znaleźć wiele argumentów przemawiających przeciwko państwu opiekuńczemu. Podkreśla też rosnącą rolę III sektora w świadczeniu usług socjalnych – stowarzyszenia czy fundacje często taniej i sprawniej niż instytucje państwowe czy samorządowe prowadzą np. domy spokojnej starości, hospicja czy przedszkola.	Uczniowie słuchają, notują, mogą zadawać dodatkowe pytania i wyrażać swoje zdanie.	5 minut	Uczniowie gromadzą wiedzę na temat usług socjalnych oferowanych przez polski III sektor oraz wiedzę dotyczącą plusów i minusów funkcjonowania państwa opiekuńczego.
5.	Nauczyciel proponuje uczniom udział w burzy mózgów – pytanie do ćwiczenia brzmi: czy państwo opiekuńcze jest sprawiedliwe? Dyskusję kończy podsumowaniem – wyjaśnia, że to zagadnienie wywołuje spory wśród polityków, specjalistów od zabezpieczeń społecznych, socjologów i etyków. Pokazuje slajd 12 z prezentacji .	Uczniowie słuchają argumentów kolegów i zgłaszają swoje uwagi dotyczące sprawiedliwości państwa opiekuńczego. Słuchają konkluzji wygłoszonej przez nauczyciela. Mogą także zadawać dodatkowe pytania.	5 minut	Uczeń ćwiczy umiejętność argumentowania, wnioskowania i dzielenia się swoimi przemyśleniami podczas burzy mózgów. Uczy się wyrażać swoje zdanie w sposób przemyślany i wstrzemięźliwy, co służy merytorycznej dyskusji. Uczniowie odwołując się do własnych przemyśleń i

				doświadczeń, ćwiczą zachowanie krytycyzmu w wyrażaniu opinii na temat wad i zalet państwa opiekuńczego.
6.	<p>Nauczyciel wyświetla slajd 13 z prezentacji i przekazuje uczniom informację, że w polskim systemie można odnaleźć elementy charakterystyczne dla państwa opiekuńczego. Omawia je pokrótce, a także wyjaśnia, że wycieczka do urzędu pracy ma służyć przyjrzeniu się pewnemu wycinkowi – umożliwi im zapoznanie się z systemem wsparcia, jakiego państwo udziela osobom bezrobotnym, poszukującym pracy, wracającym do pracy po przerwie albo chcącym zmienić zawód. Pokrótce omawia zasady organizacji wycieczki.</p>	<p>Uczniowie słuchają, notują, mogą zadawać dodatkowe pytania.</p>	9 minut	<p>Uczniowie dowiadują się, jakie elementy polskiego systemu zabezpieczeń społecznych są pochodną koncepcji państwa opiekuńczego. Zdobывают wiedzę dotyczącą organizacji wycieczki do urzędu pracy i jej celu.</p>
7.	<p>Nauczyciel zachęca uczniów, których zaniepokoił temat, do sięgnięcia po rekomendowane w bibliografii pozycje i pokazuje slajd 14.</p>	<p>Uczniowie słuchają i notują.</p>	ok. 1 minuty	<p>Uczeń otrzymuje konkretne wskazówki, w jaki sposób poszerzyć wiedzę na temat państwa opiekuńczego.</p>
8.	<p>Nauczyciel rozpoczyna test sprawdzający wiedzę (opis quizu umieszczono w dalszej części scenariusza i w formularzu zadania 2). W sytuacji, gdy spotkanie wprowadzające odbywa się w urzędzie pracy, nauczyciel może wydrukować dla uczniów test albo zaproponować jego rozwiązanie dopiero na początku kolejnych zajęć, już po wycieczce. Nauczyciel wyświetla slajd 15 i 16.</p> <p>TO OSTATNI ETAP SPOTKANIA WPROWADZAJĄCEGO, JEŚLI ODBYWA SIĘ ONO W SZKOLE, DALSZA CZĘŚĆ SCENARIUSZA POWINNA BYĆ JUŻ</p>	<p>Uczniowie rozwiązują test.</p>	3 minuty	<p>Uczniowie sprawdzają wiedzę przyswojoną podczas zajęć.</p>

	REALIZOWANA W URZĘDZIE			
9.	Nauczyciel rozdaje uczniom karty pracy (w formie oddzielnego pliku dołączone do materiałów, opisane też w formularzu zadania 3) i wyjaśnia, że wycieczka ma służyć pogłębieniu ich wiedzy na temat systemu wsparcia obywateli na rynku pracy. Zadaniem uczniów w czasie tej części zajęć jest zdobycie odpowiedzi na pytania zawarte w karcie pracy.	Uczniowie słuchają, zapoznają się z kartą pracy, mogą zadawać dodatkowe pytania.	3 minuty	Uczniowie ćwiczą uważne słuchanie i planowanie pracy własnej.
10.	Nauczyciel zaprasza uczniów, by wysłuchali mini-wykładu przygotowanego przez pracownika urzędu pracy (np. doradcy zawodowego lub pracownika zajmującego się działaniami edukacyjnymi). Ten przybliży uczniom konkretne formy wsparcia, jakie państwo oferuje obywatelom znajdującym się w trudnej sytuacji bezrobocia, zmiany pracy czy powrotu na rynek pracy po długiej przerwie, np. związanej z leczeniem choroby przewlekłej. Koncentruje się na takich zagadnieniach, jak: zasiłki dla bezrobotnych, refundowanie opieki nad dzieckiem albo osobą zależną (np. chorą matką), prace interwencyjne.	Uczniowie słuchają, notują interesujące ich treści (w tym uzupełniają kartę pracy), mogą zadawać dodatkowe pytania.	20 minut	Uczniowie zdobywają wiedzę o elementach systemu państwa opiekuńczego w Polsce. Są zachęceni do osobistej refleksji na temat tego, czy sposób działania urzędu pracy i formy wsparcia, na jakie mogą liczyć w Polsce osoby bezrobotne, można powiązać z koncepcją państwa opiekuńczego.
11.	Nauczyciel dzieli uczniów na zespoły 3-4 osobowe i wyjaśnia, że zadaniem każdego zespołu jest zebranie brakujących odpowiedzi na pytania zawarte w karcie pracy . Ze względu na ograniczony czas przeznaczony na wykonanie tego zadania, uczniowie w obrębie podgrupy muszą podzielić się zadaniami – tak, by każdy odpowiadał za zdobycie odpowiedzi tylko na część pytań. Następnie w dyskusji w podgrupie każdy uczeń uzupełnia swoją	Uczniowie słuchają instrukcji, mogą zadawać dodatkowe pytania dotyczące wykonania ćwiczenia. Studiując materiały informacyjne i ogólnodostępne źródła, a także nawiązując kontakt z pracownikami urzędu pracy, starają się znaleźć odpowiedzi na pytania zawarte w karcie pracy, a dotyczące wsparcia obywateli na rynku pracy.	19 minut	Uczniowie ćwiczą kompetencje społeczne (dzielenie się pracą, negocjowanie, branie odpowiedzialności za wspólny efekt końcowy) oraz kompetencje komunikacyjne (zadawanie pytań, wyciąganie wniosków, dokonywanie analizy zdobytych informacji, ocena wiarygodności źródła). Zdobывают też wiedzę na temat wsparcia obywateli na rynku pracy.

	kartę.			
12.	Nauczyciel podsumowuje zajęcia oraz zadanie z kartą pracy. Prosi o wypełnienie ankiety ewaluacyjnej (opis ankiety umieszczono w dalszej części scenariusza i w oddzielnym pliku), podkreślając duże znaczenie informacji zwrotnej.	Uczniowie wypełniają ankietę.	3 minuty	Uczniowie wyrażają swoje zdanie na temat zajęć, przy okazji ćwicząc umiejętność argumentowania i wyrażania swojego stanowiska.

[z uwagi na długość komentarzy do prezentacji i pozostałych materiałów uzupełniających, zostały one umieszczone poza tabelą – w tabeli są do nich odwołania]

Komentarze do prezentacji:

1. Podczas dzisiejszego spotkania zastanowimy się, czym jest państwo opiekuńcze i przygotujemy się do dalszej części wycieczki, która pozwoli nam lepiej zrozumieć tę koncepcję.

2. Kolejno omówimy następujące zagadnienia (plan prezentacji). Z konieczności skupimy się tylko na wybranych przykładach. Osoby, które są bardziej zainteresowane tematem, zachęcam do sięgnięcia po pozycje umieszczone w bibliografii na końcu prezentacji.

3. Trzeba zwrócić uwagę na to, że żadna z tych nazw nie jest neutralna. Przymiotnik „opiekuńcze” odwołuje się do takich pojęć jak „dobroczynność” i „charytatywność”, może się kojarzyć ze zdejmowaniem z ludzi odpowiedzialności za ich los, prowadzącym do bierności i uzależnienia od wsparcia udzielanego przez państwo. Z kolei użycie słowa „dobrobyt” zakłada, że zaspokojone są podstawowe potrzeby obywateli i państwo dba już tylko o dalszą poprawę jakości ich życia. Angielskie określenie *welfare state*, które tłumaczymy jako „państwo dobrobytu”, kładzie nacisk na to, że wszyscy obywatele (nie tylko biedni czy chorzy) mają prawo do pomocy ze strony państwa. Z kolei francuska nazwa „państwo opatrnościowe” ma podkreślać, że człowiek w trudnej sytuacji nie musi liczyć na czyjąś „łaskę”, ale otrzymuje od państwa wsparcie, do którego ma pełne prawo. Niemieckie określenie *Sozialstaat* czyli „państwo socjalne” podkreśla fakt, że państwo ma pewnie obowiązki w stosunku do obywateli. W czasie lekcji będziemy używać przede wszystkim określenia „państwo opiekuńcze”, bo wydaje się najpopularniejsze i powszechnie zrozumiałe. Jeśli będziemy odwoływać się do konkretnej definicji czy klasyfikacji, będziemy jednak korzystać z nazwy, którą posługuje się autor danej koncepcji.

4. –

5. –

6. Nim krótko omówimy różne typy państwa opiekuńczego, warto przypomnieć, co doprowadziło do wykrystalizowania się tej idei. Warto zwrócić uwagę na:

- społeczne konsekwencje XIX-wiecznej rewolucji przemysłowej i gwałtownej industrializacji (bardzo trudna sytuacja pracowników, powstanie ruchów robotniczych, popularność idei socjalistycznej),

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

- I wojnę światową (i związany z nią interwencjonizm państwowy),
- powstawanie ideologii opozycyjnych do kapitalizmu (rewolucja bolszewicka i idee faszystowskie),
- wielki kryzys z lat 1929-1935 (recesja, bezrobocie),
- II wojnę światową

Dobrym punktem wyjścia do dalszej analizy jest Plan Beveridge'a – został on wprowadzony w 1942 r. w Wielkiej Brytanii przez rząd Winstona Churchilla. Plan opierał się na raporcie, w którym postulowano wprowadzenie radykalnych reform po II wojnie światowej. Beveridge zalecał połączenie polityki pełnego zatrudnienia z zabezpieczeniem społecznym wszystkich obywateli oraz publiczną i bezpłatną opieką zdrowotną.

7. Niemcy uważają się za państwo socjalne, którego najważniejszym celem jest zabezpieczenie społeczne wszystkich obywateli. Na wydatki socjalne przeznaczają 26,7 proc. PKB i z krajów europejskich wyprzedza je pod tym względem jedynie Szwecja.

Podkreśla się tu duże znaczenie profilaktyki zdrowotnej, zakładając, że to inwestycja, która zwraca się m.in. w niższych kosztach leczenia chorób wcześniej wykrytych (np. dzieci do ukończenia 4. roku życia przechodzą systematyczne badania, które mają na celu wczesne wykrycie wrodzonych wad serca i układu nerwowego; kobiety po 30., a mężczyźni po 45. roku życia są objęci programem badań mającym na celu wczesne wykrycie nowotworu).

8. Warto dodać, że w ośrodkach socjalnych funkcjonują także tzw. kluby trzeciego wieku. Organizują imprezy kulturalne, proponują tańsze bilety do kina, wczasy w niższej cenie oraz pomoc lekarską czy pomoc w zajęciach domowych. Ciekawe jest także to, że Francja jako jedyne państwo Unii Europejskiej nie ma w konstytucji żadnych zapisów dotyczących praw socjalnych obywatela.

9. Szwecja jest dziś jednym z najlepiej funkcjonujących przykładów państwa opiekuńczego. Jej polityka socjalna opiera się na założeniu, że wszyscy obywatele (niezależnie od pochodzenia i stanu majątkowego) powinni mieć równy dostęp do edukacji, służby zdrowia, dóbr kultury oraz innego wsparcia. Zasiłek rodzinny związany z urodzeniem dziecka dostanie więc i osoba bezrobotna, i szwedzki milioner. Jak uważają Szwedzi, milioner dzięki temu czuje się lojalny wobec państwa opiekuńczego, bo jest traktowany jak każdy inny obywatel.

Szwedzki system jest też kompleksowy – rozwiązania socjalne są wszechstronne (np. przyznaje się zasiłek dla dzieci, których rodzice się rozwiedli). Ważną cechą szwedzkiego systemu jest też przejrzystość – obywatele nie mają problemów z uzyskaniem wiedzy, jakie wsparcie im się należy (np. osoby osiągające wiek emerytalny dostają pocztą broszury wskazujące nowe uprawnienia, które im przysługują). Broszury są oczywiście tłumaczone na wiele języków, ze względu na spory odsetek imigrantów. Duże znaczenie mają też wysokie kompetencje pracowników socjalnych, doskonale znających przepisy i chętnych do pomocy.

10. Dyskusje przeciwników i zwolenników państwa opiekuńczego trwają od lat, ale zmienia się kontekst, w jakim są one prowadzone, a więc sytuacja społeczno-ekonomiczna (chodzi np. o ogromne i wciąż rosnące zadłużenie finansów publicznych).

Przeciwnicy państwa opiekuńczego podkreślają, że przyczynia się ono do stagnacji gospodarczej, ponieważ sprawiedliwość społeczna nie idzie w parze z efektywnością ekonomiczną. To argument szczególnie często podnoszony w sytuacjach narastającego kryzysu gospodarczego, kiedy trzeba ciąć koszty i szukać w budżecie państwa oszczędności.

Zdaniem zwolenników państwa opiekuńczego jest ono wyrazem postępu cywilizacyjnego – dzięki zabezpieczeniu potrzeb na pewnym poziomie, każdy człowiek może żyć godnie i uczestniczyć w życiu społecznym.

Ważnymi tematami w trwającej (także w Polsce) debacie są systemy emerytalne, ochrona zdrowia i

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WYŻSZA SZKOŁA
EUROPEJSKA
IM. KS. JÓZEFA TISCHNERA

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

rynek pracy. W kontekście rynku pracy pojawiają się takie pojęcia jak np. *workfare*, czyli „polityka skłaniania do pracy” (uzależnia prawo do pobierania zasiłków od uczestnictwa w obowiązkowych programach integracyjnych) albo *social inclusion* czyli „polityka integracji społecznej” (podkreślająca prawo nie tylko do zabezpieczenia socjalnego, ale też do szkoleń zawodowych i pomocy w integracji na rynku pracy).

W debacie używane jest też pojęcie *welfare mix*, które zakłada, że w ogólny dobrobyt społeczeństwa mają wkład gospodarstwa domowe, rynek i państwo.

11. Dla przypomnienia dodajmy, że I sektor to instytucje państwa czyli administracja publiczna, a II sektor to biznes czyli podmioty prywatne, nastawione na zysk.

III sektor działa też na rzecz włączenia do życia społecznego grup marginalizowanych (np. osób bezrobotnych czy ubogich), co w dalszej perspektywie oznacza mniejsze wydatki z budżetu państwa na świadczenia społeczne (np. na zasiłki);

12. To trudne pytanie, ale zachęcam do indywidualnego zastanowienia się nad nim. Najpierw powinniście ustalić, jaką zasadę dystrybucji dóbr czy przywilejów uznajecie za sprawiedliwą: każdemu to samo, każdemu według jego zasług, każdemu według jego potrzeb, każdemu według jego dzieł, każdemu według jego pozycji, a może każdemu według jego pochodzenia?

13. Prawa socjalne zapisane w Konstytucji RP są realizowane na podstawie szczegółowych ustaw wydawanych przez Sejm. Np. działania związane z ochroną zdrowia obywateli reguluje „Ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych”, a kwestie funkcjonowania obywateli na rynku pracy reguluje szczegółowo „Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy”. Jej realizacją zajmują się urzędy pracy, które wspierają nas m.in. w sytuacji bezrobocia, próby zmiany zawodu, potrzeby podniesienia kwalifikacji czy powrotu na rynek pracy po przerwie związanej np. z urodzeniem dziecka. Jakie narzędzia wykorzystują, by móc to skutecznie robić, dowiemy się właśnie podczas naszej wycieczki.

W ramach wycieczki odbędziemy spotkanie z pracownikiem urzędu pracy, który opowie nam o tym, jakie formy wsparcia przewiduje państwo dla obywateli, którzy mają jakieś trudności ze znalezieniem, utrzymaniem albo zmianą pracy. Przez cały ten czas będziecie uzupełniać karty pracy, które zostały dla was przygotowane. Pozwolą one zdobyć i usystematyzować wiedzę na temat, o którym rozmawiamy.

14. -

15. -

16. -

Pytania włączające do rozmowy nauczającej, której punktem wyjścia jest wyrażenie przez uczniów zdania co do sposobu i stopnia finansowania wydatków socjalnych przez państwo:

1. Pytanie przygotowawcze: Jeśli pieniądze na wydatki socjalne pochodzą z podatków, to z czyich pieniędzy te wydatki (np. zasiłki) są de facto finansowane?

2. Pytania naprowadzające: Czy państwo powinno finansować studia wszystkim, którzy się na nie dostali, bez względu na to, czy są biedni czy bogaci? Czy zgodziłbyś się płacić wyższe

podatki, a więc mieć do własnej dyspozycji nieco mniej pieniędzy, gdyby miało to spowodować, że więcej osób mogłoby studiować?

3. Pytanie podsumowujące: Czy możliwe jest zwiększenie wydatków na świadczenia socjalne bez podwyższenia podatków?

4. Pytanie kontrolne: Czy obywatele powinni wiedzieć, w jaki sposób państwo dysponuje pieniędzmi z ich podatków na świadczenia socjalne?

Test sprawdzający wiedzę

NAZWA AKTYWNOŚCI	quiz, wybór jednokrotny
RODZAJ AKTYWNOŚCI	sprawdzająca
CZAS ROZWIĄZYWANIA	3 minuty
ILOŚĆ PODEJŚĆ	1
ILOŚĆ PYTAŃ NA STRONIE	1
OCENIANIE	1 pkt - odpowiedź poprawna, 0 pkt – odpowiedź błędna
KRYTERIUM ZALICZENIA	5 pkt – bdb, 4 pkt – db, 3 pkt – dst, 2 pkt – dp, 1-0 pkt – ndst (lub kryterium indywidualnie ustalone przez nauczyciela)

Tabela1.T.15 Pytania do testu

TREŚĆ PYTANIA	TYP AKTYWNOŚCI	POPRAWNA ODPOWIEDŹ	KOMENTARZ DO POPRAWNEJ ODPOWIEDZI	NIEPOPRAWNE ODPOWIEDZI	KOMENTARZ DO NIEPOPRAWNYCH ODPOWIEDZI
Państwo opiekuńcze bywa też nazywane:	wybór jednokrotny	państwem dobrobytu (od ang. welfare state)	To jest poprawna odpowiedź. Dostajesz 1 pkt.	państwem autorytarnym państwem nierówności społecznych	To nie jest poprawna odpowiedź. 0 pkt.
Jednym z podstawowych argumentów przeciwników państwa opiekuńczego jest to, że:	wybór jednokrotny	system może sprzyjać przyjmowaniu postaw roszczeniowych przez osoby otrzymujące wsparcie państwa	Brawo! 1 pkt.	system sprzyja oszustwom i wyłudzeniu pieniędzy na dużą skalę system spycha na margines klasę średnią	Niestety to błędna odpowiedź. 0 pkt.
Państwem, które	wybór	Szwecja	Twoja	Wielka Brytania	Błędna odpowiedź.

obecnie przeznacza najwięcej swojego PKB na cele społeczne jest:	jednokrotny		odpowiedź jest poprawna. 1 pkt.	Hiszpania	0 pkt.
Trzeci sektor to:	wybór jednokrotny	organizacje pozarządowe, które nie są nastawione na zysk i nie są elementem struktury państwa	To dobra odpowiedź. Dostajesz 1 pkt.	administracja publiczna firmy nastawione na osiąganie zysku	Twoja odpowiedź nie jest poprawna. 0 pkt.
Państwo opiekuńcze ma szanse rozwijać się szczególnie w czasie:	wybór jednokrotny	prosperity ekonomicznej	Dobra odpowiedź. Brawo! Dostajesz 1 pkt.	kryzysu i recesji stagnacji gospodarczej	Twoja odpowiedź jest błędna. 0 pkt.

Opis testu:

1. Quiz zawiera pytania jednokrotnego wyboru dotyczące wzoru obywatela.
2. Quiz składa się z 5 pytań – do każdego jest jedna poprawna i dwie niepoprawne odpowiedzi.
3. Przy wyborze aktywności pojawia się uwaga: Tylko jedna z trzech odpowiedzi jest poprawna.
4. Czas trwania quizu wynosi 3 minuty.
5. Każdy może podejść do rozwiązania quizu tylko raz.
6. Po rozwiązaniu quizu należy nacisnąć przycisk zakończ.
7. Automatycznie zostanie podsumowana liczba punktów i podana ocena.
8. W czasie rozwiązywania quizu nie można korzystać z pomocy naukowych i internetu.

Ankieta ewaluacyjna

[dołączona do materiałów także jako oddzielny formularz wypełniony wg wzoru]

Ankieta ma pomóc w ocenie pracy nauczyciela. Uzyskane wyniki pozwolą lepiej dopasować wykorzystywane przez niego metody i sposób przekazywania treści do oczekiwań, możliwości i potrzeb uczniów.

Na skali od 1 do 5 zaznacz swoją ocenę. Tak jak w szkole – 1 oznacza najniższą ocenę, a 5 – najwyższą.

1. Czy podczas spotkania, które było wprowadzeniem do wycieczki, nauczyciel w sposób zrozumiały prezentował materiał?
(1 – zdecydowanie nie; 5 – zdecydowanie tak)
2. Czy nauczyciel w jasny sposób wyjaśnił cel i przebieg wycieczki oraz jej związek z omawianym tematem?
(1 – zdecydowanie nie; 5 – zdecydowanie tak)
3. Czy wycieczka była dla Ciebie ciekawym doświadczeniem?
(1 – zdecydowanie nie; 5 – zdecydowanie tak)
4. Czy aktywnie uczestniczyłeś w wycieczce i samodzielnie zdobywałeś/ zdobywałaś nowe informacje?
(1 – zdecydowanie nie; 5 – zdecydowanie tak)
5. Czy wiedza, którą zdobyłeś/ zdobyłaś podczas lekcji wprowadzającej i wycieczki wydaje Ci się przydatna? Dlaczego? [odpowiedź opisowa]
6. Jaki element wycieczki najmniej Ci się spodobał? [odpowiedź opisowa]

Załącznik I

Karta pracy ucznia:

Zadanie I	Ćwiczenie wprowadzające [gotowe do wydrukowania, dołączone do materiałów w oddzielnym pliku]
	<p>Zastanów się i zaznacz, w jakim stopniu Ty lub Twoi rodzice / opiekunowie powinni płacić za:</p> <ul style="list-style-type: none">• Twoją naukę w szkole podstawowej i gimnazjum<ul style="list-style-type: none">☐ w całości ja lub ktoś z mojej rodziny☐ w połowie ja lub ktoś z mojej rodziny, a w połowie państwo☐ w całości państwo• Twoje studia<ul style="list-style-type: none">☐ w całości ja lub ktoś z mojej rodziny☐ w połowie ja lub ktoś z mojej rodziny, a w połowie państwo☐ w całości państwo• Twój pobyt w szpitalu

	<ul style="list-style-type: none">☐ w całości ja lub ktoś z mojej rodziny☐ w połowie ja lub ktoś z mojej rodziny, a w połowie państwo☐ w całości państwo• Twój pobyt w przedszkolu<ul style="list-style-type: none">☐ w całości ja lub ktoś z mojej rodziny☐ w połowie ja lub ktoś z mojej rodziny, a w połowie państwo☐ w całości państwo• Twoje przejazdy autobusami i pociągami<ul style="list-style-type: none">☐ w całości ja lub ktoś z mojej rodziny☐ w połowie ja lub ktoś z mojej rodziny, a w połowie państwo☐ w całości państwo• Twoją wizytę u dentysty<ul style="list-style-type: none">☐ w całości ja lub ktoś z mojej rodziny☐ w połowie ja lub ktoś z mojej rodziny, a w połowie państwo☐ w całości państwo• Twój pobyt na koloniach / wczasach<ul style="list-style-type: none">☐ w całości ja lub ktoś z mojej rodziny☐ w połowie ja lub ktoś z mojej rodziny, a w połowie państwo☐ w całości państwo
Zadanie II	Test wiedzy [zaimplementowany na moodle'a lub przekazany uczniom w formie wydruku, jeśli spotkanie wprowadzające do wycieczki odbywa się poza szkołą]
Zadanie III	Karta pracy wypełniana na wycieczce [dołączona do materiałów także w formie oddzielnego pliku gotowego do wydruku i opisana w formularzu zadania 3]
	Postaraj się zdobyć precyzyjne informacje, które będą odpowiedziami na

pytania zawarte w tabeli. Część informacji znajdziesz w ogólnodostępnych miejscach, np. na tablicach ogłoszeniowych, a o resztę będziesz musiał/ musiała dopytać odpowiednie osoby.

Podczas wykonywania tego zadania pamiętaj o 6 zasadach:

1. W urzędzie pracy zachowuj się cicho, by nie przeszkadzać osobom tam pracującym, a także tym, którzy przyszli do urzędu załatwić swoje sprawy.
2. Zanim zadasz komuś pytanie, upewnij się, że potrzebnej informacji nie znajdziesz w ogólnodostępnych źródłach – na tablicach ogłoszeniowych, w folderach i biuletynach dostępnych bezpłatnie w urzędzie.
3. Nie pukaj do przypadkowych drzwi, upewnij się uprzednio, że pracuje tam osoba, która jako jedyna może udzielić ci potrzebnej informacji.
4. Pamiętaj, że wiele odpowiedzi na pytania możesz uzyskać bezpośrednio w punkcie informacji i nie będziesz musiał/ musiała szukać innego specjalisty.
5. Pamiętaj, by pytania zadawać krótko i konkretnie – w ten sposób szanujesz czas swojego rozmówcy.
6. Być może odpowiedzi na część pytań usłyszysz w czasie rozpoczynającego wycieczkę spotkania z pracownikiem urzędu pracy. Słuchaj uważnie tego, co mówi, a będziesz mieć później mniej pracy do samodzielnego wykonania.

Jaka jest wysokość zasiłku dla osób bezrobotnych, których staż pracy nie przekracza 5 lat?	
Przez jaki okres może pobierać zasiłek osoba nie starsza niż 50 lat, która nie ma na utrzymaniu dziecka?	
Czy osoba zarejestrowana jako bezrobotna w urzędzie	

	pracy może bezpłatnie korzystać ze służby zdrowia?	
	Co to jest Zielona Linia?	
	Kto w Urzędzie Pracy pomoże przygotować CV i list motywacyjny?	
	Czy osoba bezrobotna, która nie ma kwalifikacji zawodowych, może liczyć na stypendium w okresie, w którym podjęła naukę, by zdobyć zawód? Jeśli tak, to w jakiej wysokości?	
	Czy urząd pracy może refundować koszty opieki nad dzieckiem do lat 7, gdy jego jedyny opiekun (np. matka) podjął pracę?	
	Czy można się zarejestrować jako osoba bezrobotna przez Internet?	
	Wymień co najmniej 4 dokumenty niezbędne do tego, by zarejestrować się w urzędzie pracy jako	

	osoba bezrobotna.		
	Czym zajmują się Kluby Pracy?		

